ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ—6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — ՔՈՄԱՆԵՒԻՆՆԵՐՈՒԴ—ՏԱՐԻ—ԹԻՒ—2764 — Ն. — Տ. —18—ՆՈՅԵՄԲԵՐ —1880

ՊԱՅՄԱՆ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ հմր. 10 Մէջ.
» » Դաւառաց » 12 »
Վեցամս. » Կ. Պոլսոյ » 5 »
» » Դաւառաց » 6 »
Օտար երկիրներու » 21/2 Լիրա
Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 դրուշ, երկու անգամի համար 2 դրուշ է • աւելի անգամներու համար գնա տակարկութիւն կը լինի։
Մէն մի թիւ 40 փարա արժէ։

ԱՐԱՐԱՏ

ԼՐԱԳԻՐ

ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՅՄԱՆ

Դարս գնացած լրագրոյս ճանրու ծախքը Թմրագրութեան վրայ է։
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն Խմբագիր—Տնօրէնին պիտի ուղղուի, Ղալաթիա Ասանարքը-լար Ճատուէսի թիւ 198, Նօրս խան, Մասիսի գրասենեակը։
Ճանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։
Զատուած նամակ, յօդուած, եւ եւ չեն տրուիր։

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՊՈԼԻՍ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս աստուծոյ հասած հեռագիրք

Լոնտրա 17 Նոյ.

Սթանտարտ լրագիրը կը կարծէ գիտնալ թէ Անգլիական նախարարութիւնն այսօր կարեւոր որոշում մը պիտի տայ Իռլանտիոյ նկատմամբ։

Ցիշեալ լրագիրը Պ. Կլատսթոնի նախարարութեան մէջ փոփոխութիւն մը հաւանական կը համարի, ըստ որում Իռլանտիոյ խնդրոյն նկատմամբ կարծեաց անհամաձայնութիւն կայ նախարարութեան մէջ։

Հռոմ 17 Նոյ.

Պապն զկարդինալ Ժաքսոնի արտաքին գործոց քարտուղար (պաշտօնեայ) անուանեց։

Լոնտրա 17 Նոյ.

Կը հաւատան թէ Անգլիական խորհրդարանն յունվար 6ին (այսինքն ամիս մ'առաջ) պիտի գումարի (յատկապէս Իռլանտիոյ խնդրոյն համար)։

Լոնտրա 17 Նոյեմ.

Անգլ. Բօնս.	99 15/16
Օսմ »	10 1/4
Փոխ. 1865	11 1/4
» 1869	10 3/4
» 1871	68 1/4
» 1872	18 1/2
» 1873	10 3/8
» 1877	81 3/4
Պանք Օթոման	10 7/8
Ռուս. փոխ. 73ի	90 5/8
Եգիպտ. միացեալ	64 7/8
» արտօնաւոր	92 3/8
Տայրա Սանիէ	73 5/8
Փոխ. Ռուշիտ	96 1/4

Փարիզ, 17 Նոյեմ.

Օսմ. Բօնս.	10,40
» Երկաթուղի	31,
Պանք Օթոման	526,25
Դայդ Բօնս. 5 0/0	118,87 1/2
» » 3 0/0 Նոր	85,52 1/2

ՆԵՐԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԲՐԴԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

Բ. Դաւռն եկած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Պարսկական և Բրդական գլխաւոր բանակները շաբթուս մէջ Որմիոյ մօտ Իսմայիլ Հարի կոչուած տեղը ճակատելով, Պարսից զօրավար Իդպալ-իւ-Տէօվլէ Թիմուր խան՝ Շէյխ Ուպէյտուլլահը պաշարեր է, և Շէյխին անդրանիկ որդին՝ Ապա-իւլ-Գաադը՝ ծանրապէս վիրաւորուեր է։

Թէրճէմանը Հագիդաթ լրագիրը այսօր Բրդական ապստամբութեան վրայ կարճ յօդուած մը հրատարակելով, կըսէ թէ այս իրողութեան վրայ տրուած լուրերը Պարսկական աղբիւրէ ծագում առած լինելով, չափազանցութենէ զերծ չեն։ —խօսք մը, զոր արդէն շատ լսեցինք, թէ և հակառակ տեղեկութիւններ չտեսանք։

Թուրք լրագիրը կը պնդէ թէ ներկայ Բրդական ապստամբութեան մէջ օտարաց մատ կայ, և անոր յոյժ խժդժական կերպարանք մը տալն ալ օտարաց ոմանց շահուն համաձայն կուգայ։ Թէրճէմանը Հագիդաթի իւր տեղեկութեանց վրայ յենլով կ'ըսէ նաև թէ Պարսիկ կառավարութիւնը Բուրդ ապստամբները զսպելու մասին անկարողութիւն չցուցներ, բայց միանգամայն Օսմանեան սահմանադրլիսին կողմանէ օգնութիւն խնդրած է կայսերական կառավարութենէն, որ այս մասին պէտք եղած հրահանգները տուած է իւր հրամատարաց։

Նախընթաց օրը Վեհ. Սուլթանն իւր Թիկնապահներէն մին մայրաքաղաքիս Գերմանական դեսպան Հաճիֆէլա կոմսին զրկեց հաստատապէս յայտնելու թէ Ցուլչինեոյ անպատճառ պիտի յանձնուի քիչ օրէն, և թէ այս նպատակաւ ստիպողական հրահանգներ զրկուեցան Ցերվիշ փաշային։

Շաբաթայէն եկած վերջին հեռագիրք կը ծանուցանեն թէ Ցերվիշ փաշան՝ Գուրպան Պայրամի առնը կօրեձա անցուցնելէ յետոյ՝ Ցուլչինեոյ պիտի երթայ Ալպանիացւոց դլուխներն համոզելու նոր փորձեր ընելու։

Կը հաւատան թէ երբոր յիշեալ դլուխք ընդդիմութիւնը շարունակեն, Ցերվիշ փաշային հրաման եղած է զանոնք ապստամբ հրատարակել Վեհ. Սուլթանին իշխանութեան դէմ և ըստ այնմ վարուիլ հետերնին։

Վեհ. Սուլթանը բարձր կարգի պատուանշաններ տուաւ Մէջբէի վախճանեալ Շերիֆին եղբօր և եղբորորդւոյն, որք երէկ Հիճազ վերադառնալու համար ճանրայ էին Կ. Պոլսէն։

Երկուշաբթի դիշեր Եըլտըզի պալատան մէջ ի պատիւ Անգլիոյ ծովային դործոց նախորդ նախարար Պ. Սմիթի տրուած ճաշին ներկայ էին, Պ. և Տիկին Կոշէնէ զատ, մայրաքաղաքիս Սպանիական դեսպան Վիլլա Մանթիկա մարքիզն իւր տիկնոջ հետ, Պիպէսքօ Պրանքանովա իշխանն ու իշխանուհին, Միւղիւրիս փաշան և Ալէքսանտր Գարաթեոդորի փաշան։

Կըսուի թէ Վէլի Բիզա փաշային հեռագիր դեսպեր է, որպէս զի փոխանակ Սէլանիկ երթալու՝ Կ. Պոլիս դայ։

Պօմպէյի Օսմանեան ընդհանուր հիւպատոս Հիւսէյին Հասիպ էֆէնտիին իւրայի առաջին աստիճան արուեցաւ։

Մեծ տէրութեանց քով դտնուող Օսմանեան դեսպանաց ոմանց մօտակայ փոփոխութեան գրոյցներ երեւան եկած են, բայց Թէրճէմանը Հագիդաթի անհիմն կը դատնէ զանոնք։

Տէրվիշ փաշայէն երէկ Բ. Դուռն եկած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ ինք Ցուլչինեոյի շուրջը տեսակ մը շղթայ հաստատեր է, և բնաւ թոյլ չտար երդեր որ զինեալ մարդ ներս մտնէ այն գիւղն։ Կայսերական քօմիսէրն այսպէս կը յուսայ երդեր թէ Ցուլչինեոյի մէջ և անմիջական շրջակայքը դտնուող Ալպանիացիք յանձնառու պիտի լինին այդ քաղաքը Դարատաղլուոյ տալու։ Այս լուրը Վագքթէն կ'առնումք, բայց չեմք յուսար որ կատարելապէս ճիշդ լինի, զի առ այժմ տարակուսելի է որ Ցուլչինեոյի շուրջն Օսմ. զօրքն այդպիսի իրական շղթայ մը կարենայ հաստատել։

Եանեայէն կը գրեն թուրք լրագրաց թէ մեծանուն այս միջոցիս Յունաստանէն բազում ապստամբապետներ և ապստամբաց խումբեր Օսմանեան հողին վրայ արշաւելով, սահմանակից Յունարնակ դաւառաց բնակիչներն յուզստամբ բութիւն կը դրդռեն։

Թէրճէմանը Հագիդաթ լրագիրը, որ Պ. Կոշէնի դէմ դրած յօդուածին պատճառաւ անուսման կերպիւ դադարման դատապարտուած էր, այսօրուընէ վերսին հրատարակիլ սկսաւ։ Այս առթիւ յիշեալ թերթը ոա յայտարարութիւնը կ'ընէ։ «Մեր լրագրին դադարման պատճառը կայսերական կառավարութեան աշխարհավարութեանը հակառակ յօդուածի մը հրատարակութիւնը լինելով, այսուհետև տէրութեան քաղաքական ընթացից հակառակ ոչինչ դրելու մասին մեր տուած ապահովութիւնը վրայ՝ այսօրուընէ վերսին լուրեր հրատարակելու թոյլտուութիւն եղած է։»

Աղէքսանդրիայէն եկած լուրեր կը ծանուցանեն թէ Աֆղանստանայ մէջ դործող Անգլիական զօրաց ընդհանուր հրամատար Ռոպէրթս զօրավարն հոկտ. 29ին Աղէքսանդրիա հասեր է երկու զօրավարաց և բազմաթիւ սպայից հետ և հետեւեալ օրը Սուէմթրա շոգենաւով ճանրայ ելեր է։ Անգլիա։

Երէկ Անատօլուէն դարձեալ քանի մը հարիւր զօրք եկան մայրաքաղաքս, և պատերազմական պաշտօնատունը զրկուեցան կրթուելու համար։

Հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Ռուսական դեսպան Պ. Տը Նովիքօֆ՝ որ Լիվատիա Զարին քով դնացած էր, Ն. Վեհափառութենէն ստացած արտօնութեան վրայ իւր ադարակը քաշուեր է երկու երեք շաբաթուան համար։

Բերայի մէջ դողութիւններն ու կողոպտումները կը շարունակեն, մանաւանդ դիշերները։

Շաբաթ իրիկուն ժամն երեքին միջոցներն, Էվկաֆի սարաֆ Վիչէն էֆէնտիի դործակալը՝ Պեարոս անուն՝ Թարլապաշիի Ալթունն-Պաքալ փողոցը մնած ժամանակ, երեք մարդ վրան յարձակելով, մին փողէն բռնեց, որպէս զի չկրնայ դոչել, և միւս երկուքը վրան դրնուած 300 դրուշի չափ դրամը կապտեցին։

Նոյն օրը Ղալաթիա, քանի մը չարագործք իրենց դողութեան արդիւնքը մէջերնին բաժնած ժամանակ վէճ ծագելով, իրենց ընկերներէն մին, որ Եօրկի անուն վտանդաւոր չարագործ մ'էր, դանակի հարուածներով սպաննեցին։

Երէկուան Սթամպուլի մէջ կը կարդամք թէ Իսկիւտար բնակեալ Թրքուհի մը, դրամի պէտք ունենալով, իւր երեք տարեկան զաւակը դրաւ տուեր է արաբուհւոյ մը, և 27 լիրա փոխ առեր է, որոշեալ պայմանաժամու մը մէջ վճարելու խոստմամբ, բայց չկրնալով վճարել, արաբուհին դատ բացեր է նորա դէմ, և գործն իսկիւտարի նահանգական խորհրդոյն առջեւ երթալով դայթակղական տխուր տեսարանի մ'առիթ եղեր է։

Փոխառուն կը յայտնէ թէ իւր պարտքը վճարելու անկարողութեան մէջ է • փոխառուն իւր դրաւն՝ այն է փոխառուին զաւակն՝ ետ տալ չուզեր, ապաղակ, ճիչ, անէծք, յիշոյք երկու կողմէ, վերջապէս դատարանը կը հարկադրի ոստիկան զինուորաց ձեռօք բռնի կորզել տալն Աբրահիմի ձեռքէն և մօրը յանձնել, առանց սակայն պատժոյ ենթարկելու այդ անբարոյական կինն, որ իւր զաւակն առատուրի նիւթ ընելու վատութեան դիմած էր։

Անցեալ շաբթու մէջ ինքզինք նաւակի մը ծովը նետող Թուրք ըսպայն նոյն իրիկուանը մեռած է։

Մայրաքաղաքիս լրագրաց մէջ հետեւեալ զարմանալի դէպքը կը կարդամք, որ մայրաքաղաքիս Գերմանական դեսպանատան թարդման Պ. Մորթմանի պատահած է։

Պ. Մորթման անցեալ իրիկուն Մէհմէտ անուն իւր սեւամորթ սպասաւորին հինդ լիրանոց մը կուտայ՝ մէճիտիէի փոխարկել տալու, միանդամայն տիկին Մորթմանի ժամացոյցը կուտայ անոր որպէս զի ժամադործին տանի նորոգելու։

Մէհմէտ՝ հինդ լիրանոցը բռնած Օրթաքեոյի քովի դրամափոխին տանելով մէճիտիէի փոխանակել կուտայ։ Նոյն միջոցին ոստիկանութեան պահակախումբ մ'անտից անցնելով, Աբրէին վրայ կասկածի կ'երթան, և դող կարծելով կը բռնեն Ղալաթա-Սարայ կը տանին, և մէճիտիէները, ժամացոյցն ու սրաւոր դաւազանը ձեռքէն կ'առնուն և զինքը կը բանտարկեն։

Պ. Մորթման ծառային չափազանց ուշանալուն վրայ, մտատանջութեան մէջ իյնալով դայն փնտռելու կ'ելնէ, և կիմանայ վերջապէս թէ Ղալաթա-Սէրայ տարուած է։ Կերթայ հոն, և սպասաւորը բանտէն հանել կուտայ։ Երբոր 25 Մէճիտիէն, ժամացոյցն և սրաւոր դաւազանը կուզեն, ոստիկանութեան սպայն՝ յիշեալին ձերբակալութեան տեղեկագիրը (ժուռնալ) բերել կուտայ, և մէջը կը տեսնէ որ չորս Մէճիտիէ և սրաւոր դաւազան միայն նշանակուած է։ Երկար բացատրութիւններէ յետոյ կը հասկցուի որ թիւրիմացութիւն եղած էր, փոխանակ Մէհմէտի ձերբակալութեան տեղեկագիրը բերելու, ուրիշ բռնուած մարդու մը տեղեկագիրը բերուեր էր • վերջապէս Պ. Մորթման 25 Մէճիտիէն, ժամացոյցն և սրաւոր դաւազանն ստանալով՝ տուն կը դառնայ ըսպասաւորին հետ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գեր. Խորէն Նար-Պէյ Լուսինեան Սրբազան երէկ Կ. Պոլիս վերադարձաւ Փարիզէն։

Վանէն հետեւեալը կը գրեն •

«Մէկ ամիս է որ Լոնտոնի արքունական թանգարանի կողմէն հնախոյզ մը խրկուած է հոս Վասպուրականի հնութիւնները քննելու և իրենց դարաւոր քուէնէն զարթուցանելու • այդ անձն է հանրածանօթ Հօրմուզդ Բասամ որ Կ. Պոլսոյ նախորդ Անդղիական դեսպան Սըր Լէյըրդի հետ 40 տարի առաջ Հին-Նինուէի և Բաբիլոնի հնութիւնները խուզարկած է։ Պ. Բասամ՝ կառավարութենէն երկու տարուան համար արտօնութիւն ըստացած է Վասպուրական դաւառին մէջ դտնուող բոլոր աւերակները խուզարկելու • նա սկսաւ քաղաքիս հարաւային կողմը դտնուած հողաբլուրը փորելու, ուր բաւական հետաքրքրութիւն շարժող հնութիւնք դուրս եկան • Թուրքերը «Թօփրաք Գալէ» կը կոչեն այդ տեղը, որ կը նշանակէ հողաբերդ, և յիրաւի թէ՝ տեղւոյն դիրքէն և թէ՝ դտնուած իրերէն կրնայ դիւրաւ մակաբերուիլ որ դա բերդ—աշտարակի նման բան մը պէտք է եղած լինի • Պ. Բասամ՝ կ'ըսէ թէ Մինուաղ Ա. Ասորեստանցւոյ թագաւորի ժամանակէն այսինքն 3000 տարուան է այս հնութիւնը։ Դիժբաղդաբար այն առաջման փտած են դտնուած բաներն, որ մարդ ձեռք դպցուցածին պէս կը փշրին և փոշոյ կը վերածուին • պղնձեայ վահաններ դտնուեցան առիւծի նկարներով և բեւեռագիր արձանագրութեամբ • հողէ շինուած բաներ (կիժեր), փղոսկրէ քանդակեալ կառոյ պատկերներ, արծրէ թափծու ցուլի դլուխներ խիստ նուրբ արհեստագործուած, նետի սլաքներ և խոշոր դամբեր դուրս բերուեցան հողակոյտերու տակէն, և ի վերջոյ յղկեալ փայլուն սև քարերէ կառուցեալ մի հոյակապ շէնքի մնացորդները երեւան եկան, որոնց վրայ ամէն տեսնող զարմացած է։ Պ. Բասամ՝ նաև թէ՝ Վանայ բերդին վրայ եղած և թէ՝ եկեղեցւոյ և վանքերու մէջ պահուած բեւեռագիր արձանագրութեանց օրինակներն առաւ Անդղիա խրկելու համար։ Նա այս շաբթու կը մեկնի տակէ Բաղէշ, Սղերդ, Մուսուլ և Պաղատ երթալու և այդ տեղուանքն ալ հնախօսական խուզարկութիւններ ընելու։ Պ. Բասամ՝ ազգով Ասորի է, բայց լաւ Անդղիերէն կը խօսի։

Դոհութեամբ կ'իմանամք թէ Պարոնայք Ա.ա.քել Խնտամեան և Յովսէփ Քարաքաշեան որք մայրաքաղաքիս երկրաչափական (փենդ է շօսէ) վարժարանին մէջ իրենց ուսումն աւարտած և վիպական ստացած էին, Սեբաստիոյ նահանգին երկրաչափ ճարտարապետ անուաներ են, Քարաքաշեան Պ. Յովսէփ անպատաբանութեան վարժարանէն եւս վիպական ստացած էր։

Գեր. Հասունեան երէկ մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ ի Հռոմ կարդինալութեան փեղջրն ստանալու համար։

Նորա բացակայութեան միջոցին Գեր. Ազարեան՝ Պատրիարքական տեղապահութիւն պիտի ընէ։

Ա.Զ.Դ

Լրագրոյս ներկայ տարւոյ ապրիլ 3ի թիւը դրասենեկիս մէջ ըսպառած լինելով, նոյն թիւը մեզ բերողին մէկ քառորդ արծաթ մէճիտ պիտի տրուի։

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

Լորա Սալիսպըրիի Թանթոնի մէջ խօսած ճառն արդէն նշանակած է. ինք։ Անգլիոյ ազատական թերթերը կը շարունակեն զոտակուին քննադատել զայն, ենթադրելով թէ կը կարծուէր որ Լորա Սալիսպըրի պետական մարդու մ'ասպիճանը պիտի կրնար բարձրանալ, դէպքերէն իմաստութիւն սովրելով. սակայն Լորա Պիքոնսֆիլտի հետ իւր սերտ յարաբերութիւնը չատ դժբաղդ եղած է իրեն համար։ Ինք յայտնի կերպիւ չկրցաւ յաջողիլ Արեւելեան դժուարութիւնները լուծելու, և ըստ ազատական թերթից՝ չափազանց կ'զգաձի որ Պ. Կլատսթոնի ծրագրերը լաւագոյն եզրակացութիւն մը կը խոստանան։ Սակայն այդ լաւագոյն վախճանն իսկ տակաւին տեսնուած չէ։ Ինչպէս անցեալ տեսութեան մը մէջ կ'ըսէինք, Լորա Սալիսպըրիի դիւանագիտական միջամտութեան և Պ. Կլատսթոնի գործնական միջամտութեան արդեանց միջև դեռ մեծ տարբերութիւն մը չկայ։

Լորա Սալիսպըրի նաւային ցոյցին անյաջողութիւնը կը խոստովանի, յարելով թէ տերութեանց պահանջն իրաւացի է։ Ազատական թերթք դիտել կուտան թէ երբ պահանջն իրաւացի է, նորա գործադրութեան համար բռնադատիչ միջոցներն եւս իրաւացի են։ Լորա Սալիսպըրի այս միջոցները չընդունիր, և այս մասին դաշնագրին վրայ կը յենու։ Գաղղիոյ կարեւոր թերթերը ճիշդ մի և նոյն առարկութեամբ կ'ըսեն թէ Պերլինի դաշնագրին երաւունք տուած չէ տերութեանց բռնութեամբ միջամտութեան, և այս փաստով կը պաշպանեն Գաղղիոյ ձեռնպահութիւնը։

Անգլիացւոց ազատական թերթերը կը կարծեն թէ նախկին նախարարի մը, որ մանաւորապէս Օսմանեան խնդիրներով զբաղած էր, այդ յայտարարութիւնները Թուրքիոյ դիմադրութիւնը պիտի քաջալերեն այն պահանջներուն նկատմամբ, զորս մի և նոյն նախկին նախարարն իրաւացի կը դտնէ։

Բայց, ըստ ազատական լրագրաց, Լորա Սալիսպըրի ինքնին դիտէ դեսպանական միջոցներուն անզօրութիւնն, և ահա այս պատճառաւ զուտ խօսքէ աւելի զօրաւոր բան մը գործածել պէտք էր։ "Չկայ այնչափ անարդելի քաղաքագիտութիւն մը, կ'ըսեն յիշեալ թերթք, քան թէ դաշնագիր մը կնքել յօգուտ այն ինչ ազգայնութեանց, և յետոյ օրոշեալ զինչութիւններն ու արտօնութիւնները տալու պարտաւոր կողման ազդարարել թէ դաշնագիրը կրնայ իրը անպիտան թուղթ մը համարիլ։" Ահաւասիկ այս յեղեղուկ խաղը նախամեծար կը համարի Լորա Սալիսպըրի, և ներկայ նախարարութիւնը կը քննադատէ, վասն զի Լորա Պիքոնսֆիլտի դեսպանական միջնորդութեան ղաւեշտին չհետեւելով՝ աւելի աղդոյնութիւնը մը բռնել ուզած է։

Դարատաղի դէմ ցատերութիւն, Հելլենաց դէմ անհամակրութիւն, Ռուսիոյ դէմ անհեթեթ նախանձ մը, ասքա են ահա Լորա Սալիսպըրիի աշխարհավարութեան բանալիներն, որք Թորիներուն (պահպանողականաց) բարոյականութեան ասպիճանը կը ցուցնեն։ Լորա Սալիսպըրի զթութիւնքիա անկման վիճակի մէջ կը նկատէ, և սակայն միայն նորա վրայ կը խորհի, կարծելով թէ Ռուսիոյ յառաջխաղացութեան դէմ պատնէշ կը կազմէ։

Ազատական թերթք կը կարծեն թէ Բրիստոնեայ տարերք կրնան հաստատուն պատնէշ մը լինիլ Ռուսիոյ դէմ, բայց նոցա վրայ համակրութիւնը՝ Թորիներուն ցուրտ սրտին և ապուշ մտքին իբր յիմարութիւն կ'երեւի։

Ահա ազատական թերթք այսպիսի ծանր խօսքերով կը հերքեն Թորիներուն աշխարհավարութիւնն, իսկ ոչքա ոչինչ նուազ ծանր բառերով յարձակումներ կ'ընեն Պ. Կլատսթոնի և ազատականաց դէմ։ Քիչ օրէն այս պայքարը մամլոյ և արտաքոյ խորհրդարանի բանախօսութեանց ասպարէզէն խորհրդարանի բեմն եւս պիտի փոխադրի, և նայինք անդ ո՞ր կողմը մեծամասնութեան յաղթանակը պիտի տանի։ Եթէ մեծամասնութիւնը ներկայ նախարարութեան աշխարհավարութեան հաւանի, կարելի է նա քայլ մ'եւս յառաջ երթայ իւր գործողութեան շրջանակին մէջ։

ԲՈՒՐԴԱՍՏԱՆ

—o—

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԲ ԲՐԴԱԿԱՆ ԱՊՈՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ

—o—

Ֆար տիւ Պոսֆոր լրագրոյն երեքշաբթի աւուր թուոյն մէջ հետեւեալ կարեւոր թղթակցութիւնը կը տեսնեմք Բրդական ապստամբութեան նկատմամբ.

"Պաթում, 24 Հոկտ.

"Տփղիսի Հայ լրագիրք Բրդական ապստամբութեան վերաբերեալ մանրամասնութեամբք լի են։ Կը հաւաստուի թէ այս ապստամբութիւնը ճիշդ միեւնոյն ժամանակ ծագեր է երբ Համիդ Աղան վերջապէս իւր երկիրը դարձեր է, ուստից քանի տարիէ ի վեր բացակայ էր. և ինք կազմաւորեր է Բրդական ներկայ շարժումն։ Համիդ Աղային թշնամական դիտաւորութիւններն և ապստամբութեան մը համար ըրած պատրաստութիւնները երկար ժամանակ անծանօթ չը մնացին Սօուդ Պուլաքի իշխանաւորն կառավարիչ Շահզատէին։ Սա իւր ներկայութեան կանչեց այդ Բուրդ պեգը, շղթայ մը յանձնեց անոր, և ըսաւ. "Դու յանցաւոր ես. կ'ուզես Շահին իշխանութեան դէմ ապստամբիլ. ա՛ռ այս շղթայն և բուն իսկ քու ձեռքերովդ անցուր պարանոցդ։" Այսպէս ըսելով Շահզատէն հաւանականաբար ուզած էր ապստամբ Բուրդն հնազանդութեան բերել առանց աղմուկի։ Իսկ Համիդ Աղան բնաւ չվախնալէ զատ, անմիջապէս սուրը քաշեց և ինքզինք կառավարչին պաշտպանուն դուրս նետել ուզեց։ Դուռն երկու պահապաններ տեսաւ, որք իւր առջև ելան. բայց Բուրդը զարկաւ գետին փռեց զանոնք, և ճանբան շարունակեց։

"Այլ եւս ուշ էր. Համիդ Աղան բոլոր Բուրդ Պէյերը մասնակից ըրած էր իւր նիւթած դաւադրութեան. և անոնցմէ իւրաքանչիւրն իւր մարդիկը պատրաստեր էր։ Շահզատէին անխոհեմ ձեռնարկն առաւել եւս գրդռեց միաքերը։ Պարսիկ Բուրդերն Օսմ. հողին վրայ անցան և դաշնակցեցան իրենց թուրքիաբնակ եղբարց հետ, որք կ'ըսուի թէ երկար ժամանակէ ի վեր պատրաստուած էին այսպիսի պատահականութեան մը։ Այս վերջինները Շէյխ Ուպէյտուլլահի կողմանէ հրամաններ կ'ընդունէին։ Նա Բրդաց մէկ մասին գլուխ ճանչցուած լինելով, քանի տարիէ ի վեր ահ ու սոսկումն եղած էր Արեւելեան Հայաստանի, ուր անլուր չարութիւններ ի գործ կը դնէ։ Այն երկիրներուն մէջ անհուն իշխանութիւն ունի։ Դատափար մը տալու համար թէ Բուրդք օ՛րչափ կը յարգեն զայն, բաւ է ըսել թէ այն օրն յորում այս կրօնական գլուխը (Շէյխ Ուպէյտուլլահ) բաղնիք կը մտնէ, Բուրդք խնամով կը ժողվեն այն ջուրն որոյ մէջ լուացուած է, յետոյ զայն իրենց մէջ կը բաժնեն մաղերնին ու մօրուքնին լուալու համար։ Քանի մը տարի առաջ այդ մարդարէն գեղեցիկ վանք մը քանդել տուաւ անոր քարերով տուն մը չինելու համար իրեն։ Այդ վանքին ստորերկրեայ դամբարաններուն մէջ Նեստորականք սովորութիւն ունէին թաղել իրենց պատրիարքներն, և նոցա դագաղներուն մէջ մագաղաթի վրայ գրուած Աստուածաշունչ մը կը դնէին։ Այս գերեզմաններն ու ձեռագրերն ալ այդ վանքին պէս չնայուեցան։ Նոյն Շէյխ Ուպէյտուլլահն է որ վերջին Ռուսо-Թուրք պատերազմին ժամանակ Ադբակի և Աշշկերտի դաւառաց մէջ եւս աւերումներ գործեց, Պայազիտի քրիստոնեայները ջարդեց, և Հայոց Ա. Բարթուղիմէոսի հարուստ վանքը քանդելէ զատ, այդ սուրբին դամբարանն ալ կործանեց։

"Դաւրէժի և ապստամբութեան փայրին միջև հաղորդակցութիւնք բոլորովին ընդհատեալ են։ Այնքան քիչ ապահովութիւն կայ որ ոչ ոք կը համարձակի քաղաքէն դուրս ելնել։ Վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ Շէյխ Ուպէյտուլլահի որդի Շէյխ Դաւրը՝ Սօուդ-Պուլաքի, Պինաբի, Միանտափի և Մարակայի դաւառները մտեր, 170 գիւղ մոխիր դարձուցեր, և թէ՛ Քրիստոնեայ թէ՛ Իսլամ բնակիչները սրէ անցուցեր է։ Այս խժդժութիւնք նոյն տեղերու վրայ երբեմն ճինկիզ խանի և Լէնկթիմուրի ի գործ դրած խժդժութիւնները կը յիշեցնեն։ Միանտափի քանի մը հազար բնակիչք մկկիթ մ'ապաստանած էին՝ կարծելով որ Բուրդք ձեռք չեն դպցուներ Աստուծոյ տաճարին։ Բայց ապըստամբք կատարեալ անգթութիւն ցուցուցին։ Մզկիթը՝ մէջի մարդոց հետ՝ հրոյ ճարակ ըրին։ Ժողովրդոց ահ ու երկիւղն այն աստիճանի հասած է որ ամենն ալ Բրդաց առջեւէն կը փախչին, թողլով իրենց ստացուածքն ու գիւղերը, զի գերի լինելու ոտպ հովապէս կը ջարդուին։ Ցայսնի է որ Պարսիկք Շեի լինելով՝ Սիւննիներուն էօմէր, Օսման և Աբուպէքր խալիֆիները Մուհամմէտի ճշմարիտ յաջորդները չեն ճանաչեր։ Վարդապետութեան այդ տարբերութիւնն երբեմն արիւնռուշտ պատերազմաց պատճառ եղած է Թրքաց ու Պարսկաց միջև, և այսօր իսկ այդ պարագայն է որ ամենէն աւելի աշխոյժ կուտայ ապըստամբութեան։ Պարսիկները տեղի ունեցած աւարառումներէն, հրկիզումներէն և կոտորածներէն այնքան չդայրացան որքան Միանտափի հոգեւոր դլխին սպանումէն, զոր Բուրդք մորթեցին։ Բուրդք այս բարբարոսութիւնն անշուշտ ուրիշ պատճառաւ չըրին բայց եթէ Պարսկաց կրօնական զդացումները վիրաւորելու համար։ Սիւննիներուն Շէյխը (Ուպէյտուլլահ) Շեիներու Միւշթեհիտին գլուխը կարել տուաւ։ (Միւշթեհիտն Աստուածաբանութեան վարդապետ մ'է։ Այս տիտղոսը՝ Բէրզալայի մէջ 25 տարի Աստուածաբանութիւն ուսանելէ յետոյ միայն կարելի է ստանալ։ Միւշթեհիտն իւր հոգեւոր իշխանութեան պատճառաւ բուն կառավարիչն է այն դաւառին որ իւր իրաւասութեան ներքև կը դտնուի։)

"Արտաւոյ պէտք է թուի որ Շէյխ մը, իւր շուրջը քանի մը հազար աւաղակներ ժողվելով, կարենայ սահմանագլուխն անցնել, Պարսկաստանի մէջ բաւական տեղ արշաւել, գիւղեր ու քաղաքներ ասպատակել ու քանդել, և ի մի բան կանոնաւոր պատերազմ մ'ընել տերութեան մը դէմ։ Պատճառն այն չէ որ Բուրդք քաջեն կամ ճարպիկութիւն ունին. նոցա յաջողութեան պատճառն այն անկանոն պայմանաց մէջ պէտք է փնտռել ուր կը զըտնուին այդ երկիրները։ Պէտք է գիտնալ թէ Պարսկաստան մնայուն բանակներ չունի։ Կառավարութեան համար շատ սուղի կը նըստէր՝ եթէ այդպիսի բանակներ կենային։ Խաղաղութեան ժամանակ, խնայողութեան համար, Պարսիկ կառավարութիւնն իւր բանակը կը ցրուէ, և յայնժամ միայն դրօշի ներքև կը կոչէ երբ բացարձակապէս հարկ լինի։ Ասկից զատ, այժմ զինուց ներքև դտնուող քանի մը հազար զօրքերը Խօրասանի կողմը կը դտնուին։ Ասոր համար է որ Շէյխ Ուպէյտուլլահ յաջողած է Ատրպատական արշաւել։

"Մնաց որ այս անկարգութիւնք հաղուադէպ չեն երկու երկիրներուն սահմանագլխոյ վրայ, զորս անպատիժ կերպիւ կ'ասպատակեն Բուրդ ցեղեր։ Դժբաղդութիւնն այն է որ ո՛չ Պարսկաստան ո՛չ ալ Թուրքիա մինչեւ յարդ չեն կրցած միջոցներ ձեռք առնուլ իրաց այս սղրալի վիճակին վերջ մը տալու համար։ Բայց եղական պարագայ մը որոյ նմանը յարդ չէր տեսնուած և որ մոռացել կուտայ զմեզ, սա՛ է որ Շէյխ Ուպէյտուլլահ և Համիդ Աղան երկու երկիրներու Բուրդերն ընդհանուր գործողութեան մը մէջ միացընելու ձեռնարկած են։ Երբէք Պարսկաստանի Բուրդերն իրենց Թուրքիարնակ եղբարց հետ իսօք մէկըրած չէին։ Երբեմն Պարսիկ Բուրդերը սահմանագլուխն անցնելով կ'ասպատակէին Օսմ. դաւառներն, և երբեմն Թուրքիոյ Բուրդերն էին որ Պարսկաստան կ'երթային նոյն աւաղակութիւններն ի գործ դնելու համար։ Այժմն ոք կը կարդալէին առանց կրօնի կամ պաշտամանց խըտրութեան։ Եւ ըստ որում այս արշաւանքները գողութեան և յափըշտակութեան նպատակաւ եւ թէ ի գործ կը դրուէին, Բուրդք իրենց նպատակին հասնելէ յետոյ կը փութային ետ քաշուիլ։

"Հոկտ. 4ին, Ռատրաղամը Դաւրէժ դնաց։ Շահին Առաջին Վէզիրը Ատրպատականի ընդհանուր կառավարիչ անուանած է, պաշտօն ունենալով միաբանութեամբ գործել գահաժառանգ Շահորդւոյն հետ, այր սոփորական բնակավայրն է Դաւրէժ։ Կ'երեւի թէ Պարսկաստանի միապետը կ'ուզէ միանդամ ընդ միշտ հարուած մը տալ Բըրդաց, որոց խժդժութիւնները զայրացուցած են զինք։ Եւ իրօք, Շահը սպառնալից հեռագիր մը ղրկած է Թիմուր Աղային, որդի Մակուի խանին, որ Շահին գերիշխանութեան ներքև է։ Հեռագիրը կ'ըսէ. "Դու Մակուի մէջ ի գործ "դրած իշխանութիւնդ մեզ կը պարտիս, և ամենացած ապերախտու"թիւն կ'ընես անգործ կենալով երբ "մի Բուրդ իմ դաւառներս կ'ասպատակէ։ Ցասն աւուր մէջ թէհրան պիտի ղրկես կամ՝ քու գլուխդ և կամ Շէյխ Ուպէյտուլլահին գլուխը։"

"Դաւրէժի մէջ աճապարանօք 12,000 հոգի համախմբեցին՝ մասամբ հեծելազօր մասամբ հետեւակազօր, և Իմիմատ-իւա-Ցէօվլէին հրաման եղաւ զանոնք ապատամբաց դէմ տանել։ Նա իւր հետ ունի քանի մը թնդանօթ և բաւական քանակութեամբ ռազմամթերք։ Թէհրանէն ալ ճանբու ելաւ Հաշմէթիւա-Ցէօվլէ Համզա Միրզա իշխանազունն, իւր հրամանաց ներքև ունենալով 20,000 հոգի, որոց հետ են նաև քանի մ'Եւրոպական ըսպայք և Պ. Փամանտովիչ Ռուս զօրավարն, որ Պարսկաստան կանչուած է Շահին բանակները վերակազմելու։

"Մակուի իշխանը՝ Թիմուր Աղան՝ իւր վեհապետին հրամանաց հընազանդելով նոյնպէս ճանբայ ելաւ, խոյէն և Սալմաստէն անցնելով։ Կ'ըսուի թէ Բուրդք ամենէն աւելի Թիմուր Աղային կը վախնան, զի նա երբեմն շատ հարածած էր զիրենք։

"Ուրմիոյ կողմն՝ Իդպալ-իւա-Ցէօվլէ 10,000 հոգւոյ բանակ մը համախմբելէ զոհ չլինելով, գիւղերու և քաղաքներու բնակիչներն ևս կը զինէ։

"Զինք զսպելու համար եղած բոլոր այս պատրաստութեանց հակառակ, Շէյխ Ուպէյտուլլահ բնաւ հոգ չընել կը թուի։ Ամեն կողմանէ զրկած է, որք կը յայտարարեն թէ նոր վեհապետին (Շէյխին) դըրօշին ներքեւ չչարուող մարդը թրէ պիտի անցնի, և Բրդաց հնազանդել չուզող ամեն դաւառ աւարառման ու հրկիզման պիտի մատնուի։

"Սօուդ պուլաղ (կամ Սավճպուլաղ) քաղաքը, զոր բացարձակապէս Բրդական քաղաք մը կրնամք համարել նորա Բուրդ բնակչաց մեծամասնութեան պատճառաւ, արդէն նշանակեալ է իբրեւ մայրաքաղաք Բրդական նոր Պետութեան։ Շէյխին բնակավայրն է ի Դոդ-Մէճիա (կարմիր Մզկիթ)։

"Բրդաց ապագայ Միապետն իւր զօրութիւններն երկու գլխաւոր զօրաբանակներու բաժնած է, որոց միոյն ընդհանուր հրամատարն է Շէյխ Ուպէյտուլլահի անդրանիկ որդին և միւսն ալ իւր կրտսեր որդւոյն հրամատարութեան ներքև է։ Միւս Բուրդ Շէյխերն երկրորդական պաշտօններ կը կատարեն նոցա հրամանաց ներքև։

"Մինչդեռ կրտսեր որդին իւր հրոսակմբերը Ուրմիոյ լճին հարաւային արեւելեան կողմը կը տանէր՝ Սօուդ Պուլաքի, Պինաբի, Միանտափի և Մարակայի դաւառներն, ուստից Դավրէժ երկու օրուան ճանբայ հեռաւորութիւն միայն ունի, Շէյխ Ուպէյտուլլահի անդրանիկ որդին իւր հրոսակմբերն հարաւային դաւառները կը տանէր, ի Սալտուզ, Ուշնի և Փարանտուզ։ Ամեն տեղ նոցա հեռաքերն արեամբ և աւերակօք նշանակեալ են։ Բընակիչներէն քիչեր կրցին խոյս տալ նոցա խժդժութիւններէն։ Բրդաց մի մասն այդ երկրին մէջ հաստատուեցաւ, և ինքզինք կ'ամրացնէ անմատչելի տեղեր, մինչդեռ մի ուրիշ մասն ալ աւարներն ի Թուրքիա կը փոխադրէ։

"Այս անկարգութիւնք ամենէն աւելի Հայոց համար ողբաբերք եղան։ Սօուդ Պուլաքի մէջ բոլոր վաճառականութիւնն անոնց ձեռքն էր, և զրեթէ բոլոր ապարակներն անոնց էին։ Երկրին Բուրդերն, որք երբեմն ընդարձակ կալուածներ ունէին, Պարսկաց ապականեալ բարքերն ընդունելով կամաց կամաց գեղջկութեան զարիվայրին վրայէն սահեցան, և նոր ծախքերնին հոգալ կարենալու համար, պարտատերացան ձեռքէ հանել իրենց ըստացուածքներն, որով թշուառութեան մէջ ինկան։ Միթէ կը փախցունէի՞ն այս դեղեցիկ առիթն, որ թոյլ կուտար վրէժ լուծել իրենց նախկին պահանջատէրերէն։ Ուստի Բուրդք կը չանան գերի վարել զանոնք։ Արդէն յաջողած են բռնել մին յեղաբաց Նաղարպէյեան, որք հանրածանօթ են, և բարձրաթիւ գիւղեր և մեծ ագարակներ ունին։"

—

Ինչպէս կը տեսնուի, այս թղթակցութեան մէջ բազմաթիւ հետաքրքրական պարագայներ կան, որք մինչեւ ցարդ հրատարակուած չէին, և որք մեծ լոյս մը կուտան Բրդական ներկայ շարժման սկզբնաւորութեան վրայ։ Անկէ ի վեր դէպքերը բաւական արագ ընթացան, և մերընթերցողք գիտեն թէ Ֆար տիւ Պոսֆորի թղթակցին այս նամակին մէջ ծանուցեալ Պարսկական շարժմանց մի մասն արդէն տեղի ունեցած է։ Պարսիկ հրամատարները ճակատեցան Բրդաց դէմ, և յաջողեցան կասեցնել նոցա բուռն արշաւանքը։ Սօուդ Պուլաղի Բրդարնակ քաղաքն, որ Բրդական նոր տէրութեան մը մայրաքաղաք լինել որոշուած է, դարձեալ Պարսից ձեռք ինկած է, որք Ուրմիան և ուրիշ քաղաքներ ալ ազատած են այդ հրոսակմբոց ձեռքէն։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

—o—

. . . Տէր.

Անցեալ ուրբաթ աւուր աղօգաւա Մասիսի բանասիրական մասին մէջ յօդուած մ'ուշադրութիւնը դրաւեց որ Գալուստ Էֆէնտի Թիրեաքեանի ստորագրութիւնը կը կրէր։ Յարդոյ յօդուածագիրն իբրեւ երեւելի լեզուագէտ հանրածանօթ է, և մեք, Մասեացդ ընթերցողք, միշտ պատրաստ եմք գոհութեամբ կարդալ այսպիսի երեւելի լեզուագիտաց և դրագիտաց գաղափարներն ու քննադատութիւնքն Հայկական բարբառոյն վրայ։ Այսու ամենայնիւ յայտնի է որ սոիպուած չեմք նոցա կարծիքն իբրեւ պատգամ ընդունիլ, հետեւաբար երբ կը դիտեմք անոնց մէջ կէտեր, որք մեր դաղափարին հետ զուգընթաց չեն, կուզեմք զանոնք պարզել Մասիսի պատուարժան ընթերցողաց առջև, ապահով ըլլալով որ Մասիս պիտի հաճի, ինչպէս Անգլիացիք կ'ասեն «ապարին երկու երեսին ևս նայիլ»։

Ըստ իմ դաղափարի, յիշեալ յօդուածոյն մէջ անուղիղ երեւցող

քննադատութիւնք հետևեալներն են։

Ա. Աղնիւ յօդուածագիրը Վենետիկէն եղած Առաձեռն բառարանին թերութիւնները ցոյց տալու նկրտելով՝ կ'առաջարկէ անոր երրորդ տպագրութեանը մէջ «տղաւաղ Ցանկերէն» յապաւել։ Ըստ իս՝ Ցանկերէն լեզուին իր ներկայ կացութեանը մէջ «տղաւաղ» ածականը տալ շիտակ չէ, երբ ի նկատի առնուն՝ թէ յիշեալ լեզուն այսօր կայրութեան մը դիւանական լեզուն ըլլալէ զատ, միլիոնաւոր մարդոց մայրենի բարբառն եղած է։ Գալով «յապաւել» բառին, եթէ Վենետիկի միաբանութիւնն, յարգոյ յօդուածագրոյն առաջարկութիւնն ընդունելով, հարկ սեպուած բառերուն Ցանկերէն նշանակութիւնն չդնէր, յիշեալ հաղորդուած բառգիրքն իր ներկայ ընդհանուր օգտակարութիւնը կորուսանելով՝ միայն մէկ մասին պէտքին պիտի ծառայէր։ Անշուշտ Ձեր յարգոյ յօդուածագիրը պիտի յիշէ թէ դժբաղդաբար բոլոր Հայք հայախօս չեն, ինչպէս են Գաղատիոյ, Գարամանի, Կեսարիոյ և այլ տեղեաց բազմաթիւ Հայերն, որոց մէջ սակայն այժմ մեծ խլրտում և փափաք կայ իրենց մայրենի լեզուն կենդանացնելու, ուստի բոլորովին անդէպ և անօգուտ պիտի լինէր անոնց ձեռքն բառարան մի տալ յորում Հայերէն բառերը միայն Հայերէնով բացատրուած են։ Ես որ 'ի դժբաղդ բաղդէս Ցանկախօս Հայոց մէջ մեծցած եմ, բիւրաւոր հայրենակցաց հետ փորձառութեամբ կը վկայեմ թէ Առձեռնն բառարանն Ցանկերէն բառերով ալ բացատրելովն միայն օգտակար եղած է մեզ։ Վենետիկի բազմաջան միաբանութիւնն այս ազգօգուտ երկասիրութեան ձեռնարկած ատեն անշուշտ մտնաւոր խնամք տարած ըլլալու է զայն ժամանակին բերմանցը հետ համաձայնեցնելու քան թէ պարագաներն անոր յարմարցնելու, որ արդարև մատենագրի մը՝ մանաւանդ բառգրքի հեղինակի մը առաջին պարտքն ըլլալու է։

Բ. Ցարգոյ յօդուածագիրն կ'ասէ թափագի որ «ղ և ղ» դրերով գրուած և ըղ, ը հնչուած բառերն ը դրոյն մէջ գտնելուն», որ ըստ իս դարձեալ շիտակ չերևիր։ Հայերէնի մէջ ղ և ղ դրերով սկսած և ըղ, ը հնչուած բառ չունինք, և անոնք որ այսպէս կը հնչեն, լեզուին դէմ կոչտ մեղք մը գործած կըլլան։ Քանի Հայագէտ մը այսպիսի բառերն արատաւոր ժամանակ առաջ գրի և «ի ձայնը կը հանէ և ոչ թէ ըղ կամ ը»ով կ'սկսի։ Անշուշտ «ըսատանձնեմ» կամ «սատանձնեմ» և ասոր նման ուրիշ մի քանի բառեր ասոնց կարդէն չեն, զորս եթէ սատուգաբանեմք՝ պիտի գտնեմք որ «ըսա» և «անձնեմ» և այլն բառերէ բաղադրեալ են և հետևաբար սխալ կը լինի «սատանձնեմ» հնչել այլ պէտք է «ըսատանձնեմ» հնչել։ Նոյնպէս «սպիտակ» և ըսպիտակ դրելու» կըսէ, Ձեր յարգոյ յօդուածագիրն, «պէտք է միայն ը դրոյն կարգին մէջ «ըսպիտակ» դրել»։ Սակայն պէտք էր դիտել որ «սպիտակ» բառը միայն մի անգամ գրուած էր Առձեռն բառարանին մէջ և այս ալ ը դրոյն մէջ և ոչ թէ «երկիցս» տակէ ի զատ, անշուշտ պիտի յիշէ որ «սպիտակ» բառն Պարսից «սէֆիտ» կամ «սէպիտ» կամ հին «սպիտ» բառէն եկած է, և մեք բնաւ իրաւունք չունինք այնպիսի բառ մը հայացուցած ատեննիս դրելուն անվայել գլխարկ մ'անցունելով «ըսպիտակ» ընել։ Նոյնը շիտակ է նաև «սպայ» բառին համար որ Պարսից «սպահ» բառին հետ նոյն է։ Ասոնց կարգն է յօդուածին մէջ յիշուած «շտապ» բառն որ Պարսից «շիթապ» բառին կը համապատասխանէ։ «», ղ և շ դրերուն սկիզբն ը գրին չդրած ածելն շատ դժուարութիւն կը տայ ներողամիտ աշակերտաց» կըսէ, բայց ինչ կըրնանք ընել, միթէ մինոյն բանն ամեն ազգի նորատարժից համար ալ բնական չէ՞, ասոր համար պէ՞տք է որ լեզուն նորատիպ արտասանածին համեմատ փոխեմք։ Կը տեսնենք որ ազգի կամ «ծագկոցի մանուկ» մը մեծ դժուարութիւն կը քաշէ «ծուկ» բառին ծ դիրն հընչելու և «ճակ» կըսէ, ուրեմն պէ՞տք է որ անոնց դիւրութիւն տալու համար բառարանէն «ծակ» բառն վերցնեմք և անոր տեղ «ճակ» դընեմք։ Ցոյց մը լեզուին հետևելու է և ոչ թէ լեզուն ազուն կամ «ներատարժին»։

Դ. «Հայերէն լեզուին բոլոր դրերն ընթեռնելի են»կ'ասէ, Ձեր յարգոյ յօդուածագիրն, սակայն երբ «վկայ» բառին յ դիրն կը վկայէ ուրիշ նմանօրինակ բառերով թէ Հայերէն լեզուն ալ թէև քիչ՝ բայց վերջապէս անընթեռնելի դիր ունի, ես չեմ ուզեր իմ կողմանէ խօսք մը յաւելուլ։

Դ. Երբ Ձեր ազնիւ յօդուածագիրն բացարձակապէս կը մեղադրէ թէ «երկու բաղաձայնով սկսուած Հայ բառ մը չկայ», որոշ չհասկցուիր թէ ի՞նչ ըսել կուզէ։ Եթէ իր գրածին պէս հասկնալ ուզեմք, չեմք կրնար չզարմանալ թէ ինչպէս կըրնայ այսպիսի մեծ սխալի մը մէջ անկած ըլլալ։ Հայերէն բառերու յատկութիւնն է որ իրենց մէջ զուգակից բաղաձայն տառեր ունին և այն ալ ոչ միայն «երկու» այլ մինչև 6–7, և այս պատճառն որ մեր լեզուն գօրաւոր և քիչ մ'ալ հաստ կը հնչէ, «չրջրջիմ, խոզակեմ, տեղիմ», զրնամ եռ. բառերն մէյ մէկ օրինակներ են։ Իսկ եթէ «, ղ և շ դրերու համար կը խօսի «սրանամ, ղանամ, շանամ», կամ «սիրեմ, ղսդելում, շտեմարան» բառերն բաւական են ապացուցանելու թէ այս տառերն իրենց անմիջապէս քովը դրուած ուրիշ բաղաձայն տառերով կրնան գործածուիլ, զորս ուղղագրութեանս համար պէտք է նախապէս յիշեալ բաղաձայն տառերն հնչել և ոչ թէ «շինամ» ը ձայնաւորը։

Ե. Ցարգոյ նամակագիրն կ'ասէ «Ցունաց հետևելով ցաւնդ «գմելի» կը դրեն՝ Ցոյնք ը դիրը չունին, բոլոր ο կամ « դիրն ը» (°) կամ ը(°) կը հնչեն»։ Այս ասացուածոյն ճշմարտութենէ բոլորովին հեռի լինելն ինձ հետ բոլոր Հելլենագէտք կրնան հաստատել։ արդէն նոյն իսկ խօսքին առջի (երկու) տողերուն ճշմարտութիւնն ըստ արժանւոյն կրնայ ցրել վերջին տողին ստուգութիւնը։ Ձեմ դիտեր յարգոյ յօդուածագիրն ուստի՞ քաղելով կրնայ հաստատապէս պնդել թէ «Ցոյնք բոլոր ο կամ « դիրն ը» կամ ը կը հնչեն, սխալ է «գըմելի» ասել կամ դրել, «ըղմելի» ասել և դրել հարկ է»։ Շիտակ է որ Ցոյնք, (ցաւնդ) կը դրեն, բայց միևնոյն ժամանակ ճիշդ իրենց գրածին պէս «գ'ելի կը հնչեն և ոչ երբէք ը«գ'ելի կամ ը«ղ'ելի։ Հելլենական լեզուին դէմ աններելի յանցանք մը գործած կը լինիմք եթէ «գ'ելի բառն արտասած ժամանակ գլուխն ը մը դնելով հնչեմք։ Ինչպէս նաև Ցունաց «բ«ռ'ռնի։ «բ«ոբռ-գ'ի բ«ռ'ռ», «գ'ի բ«ռ'ռ», «բ«ռ-գ'ռ» և այլն հարիւրաւոր բառերն, ուստի «գ'ելի» բառն որ ուղղապէս Ցունարէնէն կը գայ, ներելի չէ «ըղմելի» ընել և այս կերպով եռավանկ ընել զայն որ Ցունականին մէջ երկավանկ է, այլ պէտք է պարզապէս «գ'ելի» դրել և հնչել նախ գ'ի ձայնն հանելով, ինչպէս կը հնչեմք «գ'ոռ» բառն, զոր Լատինէրէնէ առած ենք և «գ'ոբ» բառն, կամ ինչպէս կը հընչեն Անգղիացիք «բ«ռ», «գ'ռեկ», Գաղղիացիք «ռ'ի-գ'», «բ«ռ'ոբ». Հին Անկլօ-Սաքսոնք «բ«ռբ», «բ«ռ'ռ». Գերմանացիք շբաց, շ'ռ«ռ». Լատինացիք «բ«ռ-ռ«ռ», «բ«ռ'ռ» և այլն և այլն զորս սկիզբն ը դրով հնչել բնաւ ներելի չէ։

Գալով Մեծապատիւ յօդուածագրին յիշած «ռ«ռ» բառին որ Ցունաց (σμύρνα) բառէն կ'ելնէ կըսէ, մի և նոյն սխալը կը գտնեմք երբ ցոյց տամք իրեն թէ Հելլենական բառն է «մ'ռնա» և ոչ երբէք ը«մ'ռնա։ Հետևապէս պէտք չէր որ «գաւառ-լով» իր հանգուցութիւնը խառնէր երբ կը տեսնէր որ «ի կղերականաց սմանք և երեր զմուռս կը պօռան՝ և ոչ թէ ըզմուռս»։ Մի և նոյն կըզկերականք են որ ոչ թէ «տղիկամի» այլ ղեզուին օրինացը հետևելով բարձրաձայն կը կարդան «և ձարձ.ք նորա եղեն փայլուն սպիտակ (ոչ թէ ըսպիտակ) յոյժ, որպէս թափիչ երկրի ոչ կարէն այնպէս սպիտակացուցանել (ոչ թէ ըսպիտակացուցանել)»։

Հաճեցէք, Տէր խմբագրապետ, տեղ մը շնորհել ներկայիս ազգօգուտ Մասիսի մէջ և ընդունիլ, կազաչեմ՝, խորին մեծարանաց հաւատացեալ, Որով եմ յարգանօք

ՍԱՐ. ՅԱՐ. ՈՍՏԱՆ

ԿԱՐՆՈՅ ՎԱՆՔԵՐԸ

—o—

Կ. Պոլիս 3 Նոյ. 1880

. . . Տէր խմբագիր.

Պատուական Մասեացդ 2759 թըւոյն մէջ ՆԵՐՍԵՀ ատորագրութեամբ Կօրինէն գրուած «ի նամակ կարդացի, յորում Պ. նամակագիրը տեղւոյն ազգային երեք վանօրէից վարձակալութեան նկատմամբ Պ. Խօճիկեան անուն ազգայնոյ մը առ Կարնոյ Ազգ. Քաղաքական ժողովին մատուցեալ մի տաղջարկը գովեստիւ կը յիշատակէ, և զոր ազգաչէն համարելով ի լուր հասարակաց հրատարակել կը փութայ, լռելեայն արհամարհելով Կարնոյ Քաղ. ժողովոյն ընթացքը, որ ամիսներէ ի վեր առ ինքն եղեալ այնպիսի կարեւոր տաղջարութեան դէմ խօսել մեռացած է։

Պ. Խօճիկեանի տաղջարին երկիցս և երիցս անգամ ուշադիր մտաք ընթերցայ, . . . խմբագիր. գոնք իսկ խմբագրական հակիրճ ծանօթութեամբ ազգային վանօրէից հողերը վարձու տալը օգտակար կը համարիք դուրսերը՝ ի գործ դրուած մէկ երկու օրինակները յիշատակելով. Ձեր խմբագրական մի և նոյն հակիրճ դիտողութիւնն իր լակոնական գեղեցիկ ամփոփութեամբը կը հերքէր Պ. Խօճիկեանի տաղջարկը։ Պ. Խօճիկեան Կարնոյ ազգային երեք վանքերը գլխովին վարձակալել կը կամի. իսկ դուք մի և նոյն դեղեցիկ ծանօթութեան մէջ վանքերուն հողերը միայն վարձու տալը կը գովէք. այս է ահա Ձեր և Պ. Խօճիկեանի տաղջարկին անհուն տարբերութիւնը։ Ա. որ համաձայնութիւն մ'ընել կուզեմ ներկայիս՝ զոր անշուշտ եմ որ պիտի չընդունիք հրատարակել։

Տարիներ յառաջ Կարնոյ կողմերը ըրած ճանրորդութեանս մէջ շրջագայած եմ նոյն վանքերը, որ Կարնոյ դաշտին վրայ՝ արևելեան–հիւսիսի կողմը եռանկիւնի մը երեք անկիւններուն մէջ գոգցես շինուած են նոքա. հին ժամանակներու մէջ պահպանութիւն ընելով դաշտին մէջ գտնուած 30—40 հայաբնակ գիւղօրէից. վանքերը պայծառ վիճակ ունեցած են 1828ի Արևելեան Ռուսական պատերազմէն առաջ. այդ հայաւեր պատերազմէն ղէնի, ինչպէս ամբողջ Կարին, նոյնպէս այդ վանքերն ինկած են իրենց պայծառութենէն։ Բայց այդ վանքերու վիճակը տասնապատիկ աւելի լաւ է, քան զոր էր 1866էն յառաջ. այս թուականէն ի վեր լսած եմ թէ աշխարհական հոգաբարձուներու յանձնուած և անոնց ձեռքով կը մատակարարուի ցայսօր։ Պ. Խօճիկեան կը գանդատի որ 15 տարիէ 'ի վեր հոգաբարձութեանց մատակարարութեան ներքև վանքերը սր և է կերպով նիւթական և բարոյական արտադրութիւն մ'ունեցած չեն. ադոր համար կ'առաջարկէ զանոնք գլխովին անկախօրէն իրեն իշխանութեան յանձնել մինչև 7 տարի տարեկան 200 լիրա տալու պայմանաւ։

Պ. Խօճիկեանի գանգատները մինչև աստիճան մը թերևս իրաւացի են, թերևս վանքերը գործօն հոգաբարձութեանց ձեռք գտնուած ատեն աւելի արդիւնաւոր լինէին ազգին համար, որ չեն եղած այնպէս հակառակ պարագայի մէջ գտնուելով։ Վանօրէից կալուածները և հողերը կրնան վարձու տրուիլ, բայց վանքերը ո՛չ երբէք։ Պ. Խօճիկեան կրնայ դէշ հոգաբարձուաց տեղ անցնելով ժիր և արդիւնաւոր հոգաբարձու մը լինիլ. բայց վարձակալ ո՛չ երբէք. այդ դաղափարը մի պիգալի դաղափար է, զոր Պ. Ներսեհ կը ջատագովէ. Կարնոյ երեք վանքերն, ուր տակաւին ցայսօր կը յամախեն Բարձր Հայոյէն 50—60 հազար Հայեր, ուր կը պաշտեն Լուսաւորչի՝ Թադէոս Բարթողիմէոսի բարոյական հաւատքն, և ոչ ոք ոտաճարին դռները դեռ Հայ Գրիներ կը բանան կը փակեն, գանոնք վարձու տալ Պ. Խօճիկեանի որ ըստ կամի երթևեկէ, տաճարաց դռները արտասովոր կերպիւ բանայ ու գոցէ Հայ ուխտաւորաց առջև, իր հաշուոյն մամ ծախէ հոն, թատրոն շրջեցնէ, գանձանակ դնէ, վանքին կալերը կթէ, աշխարհները խոպէ, հորթերը ծախէ, գառները մորթէ եռ, եռ, ասոնք գէթ առայժմ թէ՛ չեն բաւար և թէ՛ պէտք չէ բնել. պէտք չէ գայթակղութիւն տալ ասոնցմէն։ Պ. Խօճիկեանի այդ «ազգասիրական» առաջարկը ուրիշ շահագիտական կողմեր ալ ունի, զոր այժմ հարկ չէ քննադատել. հերիք է միայն ըսել թէ Պ. Խօճիկեան կ'առաջարկէ վանքերը իրեն յանձնուած օրուան շարժական և անշարժ դոյութը յանձնել 7 տարի դէնի. այսինքն այսօր եթէ երեք վանուց մէջ 200 հատ կով, 500 հատ ոչխար, 50 հատ մատակ, 20 լուծք եզ եռ կայ. եօթը տարի վերջն ալ նոյն քանակութեամբ յանձնելու է։ Ընտանի կենդանի պահողներ և քիչ շատ կենդանարուծութեան տեղեակ եղողներ դիտեն որ՝ ընտանի կենդանիք երեք տարուան մէջ կը կրկնապատկին, վեց կամ 7 տարուան մէջ կը քառապատկին, յորմէ դիւրին է մակարերել թէ վանօրէից մէջ եթէ այսօր 200 կով, 500 ոչխար, 50 մատակ կայ, եօթը տարի վերջն ադոր քառապատիկը, այսինքն՝ 800 կով, 2000 ոչխար, 200 մատակ պիտի գտնուի, յորոյմէ 600 կով, 1500 ոչխար, 150 մատակ. Պ. Խօճիկեան իր «ազգասիրական» հաշուոյն վերապահելով մնացեալ 200 կով, 500 ոչխար, 50 մատակը նոյնութեամբ ազգին պիտի վերադարձնէ։ Պ. Խօճիկեան իր առաջարկը աւելի փութով ընդունել տալու համար կը յարէ որ իր տալիք 200 լիրայով տարեկան 4 տղայ կրնայ Եւրոպա ուսում տալերու դրկուիլ։ Այսի իր դիտալիք բանը չէ. կալուածատէր մը իր կալուածը վարձու տալէ զկնի, առած վարձքն իր ուզած բանին գործածելու ազատ է։

Միակերպ չեմք ճանչեր ոչ զՊ. Խօճիկեան և ոչ զՊ. Ներսեհ. գուցէ առաջինը եղած լինի մի շահասէր մարդ, որ ընէ այդպիսի մի անհեթեթ առաջարկ առ Քաղ. ժողովն Կարնոյ. բայց Պ. Ներսեհ որ մի գրագէտ Հայ մարդ ըլլալ թուի, շատ է որ ջատագով լինի նմա։ Կրօնական հաստատութեանց վարձակալութիւն մի նոր բան է, որ դժբաղդաբար և այն Հայոցս մէջէն սկզբնաւորել կը ճգնի. այդ տեսակէտով վաղն ալ ելլալ առաջարկել թէ՝ այն ինչ եկեղեցին յարգի տեղ մը, սուղ հողի մը վրայ կանգնուած է, ինչ հարկ, լաւ է վերածել և զայն պանդոկի կամ բաղանեաց, որ բերէ այսչափ ինչ վարձք մէն մի ամիս. ուստի՝ զայն ևս առնեմք այնպէս և արդեամբը ուղարկեմք Եւրոպա 20 մանկունք ուսանելոյ համար։ Խմբագրապետ Տէր, սոյն տողերը դրելով չեմ փափաքիր Պ. Խօճիկեանի և Պ. Ներսեհի կարծեաց բռնաբարութիւն քարոզող լինիլ. ո՛չ, այլ ըստ իմ տեսութեան նոցա անհեթեթ լինելն հասկցնել կուզեմ։ Կարնոյ Ազգ. Քաղաքական ժողովն իսկ մեղադրելի չկրնար լինիլ այդ առաջարկը լռելեայն մերժելուն պատճառաւ։ Թուրքիարնակ Հայերս այսօր սահմանադրական եմք, ազգային Սահմանադրութիւնը Միաբանական ուխտէ զուրկ եղող վանքերը Գաւառական վարչութեանց իրաւասութեան ենթարկած է, և որք պիտի կառավարեն զայն վանքերը Տնտեսական խորհրդոյ տեսչութեամբ և միջոցաւ։ Ա'րդ Կարնոյ Քաղաքական ժողովն ինչ իրաւամբ և օ՞ր օրինօք կարող է նոյն վանօրէից հսկողութիւնը առնել տեղւոյն Տնտեսական խորհրդոյ ձեռքէն և զայնոս վարձու տալ Պ. Խօճիկեանի։

Այս խնդրոյն վրայ այսչափս առ ժամս հերիք համարելով, ուրիշ ատեն դրել կը խոստանամ եթէ հարկ լինի։ Զորոյ հրատարակութիւնն խնդրելով մնամ . . .

ՁԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ ՀԱՅ ՄԸ

ՃԱՆԱՊԱՐՀԱՑ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ

—o—

Օրատ. 13 Հոկտ. 1880

. . . Խմբագիր.

Թուականէս դրեթէ մէկ ամսոյ չափ առաջ Օրատէն յԱկն դնացող կարաւանին վրայ տասներկու հոգիէ բաղկացեալ աւազակաց խումբ մը յարձակելով բաւական քանակութեամբ ապրանք, դրամ ևայլն առած էին. նոյնպէս Կիրասոնէն մեկնող կարաւանի մը վրայ նոյնօրինակ յարձակում մ'ըլլալով՝ մեծ քանակութեամբ ապրանքի և դրամի, և մանաւանդ մի քանի անձի ալ կորուստ եղած էր։

Սոյն դէպքին վրայ Օրատուցի Հայոց ձեռամբ կատարուած այլ և այլ հետազօտութեանց միջոցաւ աւազակաց երկուքն ձերբակալուելով յՕրատու բանտարկուեցան. և հարցաքննութեան պատասխաններուն համեմատ ոստիկաններ գընացին և ծրարով գումար մը գողցուն դրամ գտնելով բերին յանձնեցին Օրատուի կառավարութեան։ Մի և նոյն պահուն իմացանք որ կառավարութիւնն սոյն բանտարկեալց պէտն եղող Աղիզ ագա անուն աւազակապետին տունն խուզարկելով մեծ քանակութեամբ վաճառականի ապրանք, դրամ, զէնք ևայլն գտած է,

Ահաւասիկ Օրատուի Հայոց ժրաջանութեան շնորհիւ բազմաթիւ վաճառականաց ապրանաց և ճանապարհորդաց երթևեկութիւնն ապահովցած է, և այժմ ըստ աւանդնոյն Օրատուէն մեկնող բոլոր կարաւանք անդորր և հանդիստ կը ճանապարհորդեն. մանաւանդ որ թէ՛ կառավարութիւնն և թէ՛ Տաճիկ խանէստանք իւրեանց բոլոր ազդեցութեամբ նպաստեցին ճանապարհին վրայ օրինաւոր պանդոկներ և խրբսէրատարներ հաստատելու մասին, և այդ ապահովութեան վստահելով բազմաթիւ ճանապարհորդներ Օրատուի նաւահանգիստն իջնալ լաւագոյն կընտրեն այժմ։

. . . Խմբագիր, խնդրեմ հաճիք հրատարակել սոյնը, ի տեղեկութիւն Հայ ճանապարհորդաց։

Ճանապարհորդ Հայ մը

ԾՈՒՆՈՒՑՈՒՄ

—

Համեստ կին մը՝ իւր 16 տարեկան աղջիկ զաւակովը պատրաստ է տան մը մէջ սպասուհի ըլլալ, կերակուր եփելու, լուացք և էրէլ ընելու։ Պէտք ունեցողը Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Արժ. Տ. Սահակ քահանային հետ կրնայ տեսնուիլ։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

—o—

«ՓԱՐՈՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՀԱՆԴԷՍ

—

Տնօրէն–Խմբագրութիւն

ՍՈՓԻԱ ՄՍԵՐԵԱՆՑ

—

Ցառաջիկայ 1881 տարիէն սկըսեալ երեք ամիսն անգամ մը պիտի հրատարակի, փոխանակ տարին երկու անգամ միայն հրատարակուելու, այսինքն Ցունվար, Ապրիլ, Ցուլիս և Հոկտեմբեր ամսոյ սկիզբներն։ Իւրաքանչիւր թերթը կը պարունակէ իւր մէջ 3–4 քառածալ թերթ 12–16 պատկերներով, նոյն ձևով և նոյն ուղղութեամբ ինչպէս հրատարակեցաւ մինչև ցայսօր։ Տարեկան բաժանորդագրութեան դինն, հանդերձ առաքմամբ, է հինգ ռուբլի կանխիկ վճարելի։ Թուրքիոյ Հայք կարող են բաժանորդ գրուիլ՝ դիմելով ի Կ. Պոլիս առ Պ. Մերդոր Մըսերեան, Ամմա–Ալթը, Բիբինճի–ներուն մէջ, թիւ 48, կամ ի Զմիւռնիա առ Պ. Գրիգոր Մսերեան, ի Սիվրիի խան վերի յարկ թիւ 17։

«ՎԱՅԵԼՔ»

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍԵԱՑ

—

Տնօրէն–Խմբագիր, Պ. Մ. Գալֆաթրեան

(Դերձակ, և գաստատու ձեւի ատեն տեսակ զգեստուց.)

—

Կանանց զգեստեղինաց արհեստին սահմանեալ պատկերազարդ հրատարակութիւն մ'է, յորմէ օգուտ կրնան քաղել ազգիս բոլոր դերձակուհիք, և մինչև իսկ ընտանիքներ։ Մաքուր տպագրութիւն, գեղեցիկ պատկերներ, պատշաճ մեծութեամբ. նաև տեսական

Les annonces pour la France, l'Angleterre, l'Allemagne, l'Autriche-Hongrie, la Belgique, la Suisse et l'Amérique sont exclusivement reçues par la *Compagnie Générale de Publicité Etrangères G. L. DAUBE et Cie*, à Paris, Londres, Berlin, Vienne, Francfort, Zurich, etc.

ձեւագիտութեան դասեր, և ձեւերու ուսուցման համար չափական գրութեան կիրառութիւն։

Տարեկան բաժանորդագրութիւն 3 արծաթի մէճիտ։ Աղգային գլխաւոր դրատանց մէջ կարելի է ստորագրուիլ։

Նորայրի Գաղղիերէն–Հայերէն ընդարձակ բառարանին քսանեհինգերորդ թերթն հրատարակեցաւ։

Թերթերը կանոնաւոր կերպիւ կը հրատարակին ամեն չաբաթ օր։ Վաճառման գլխաւոր տեղին է Ֆըրէնկեան դրավաճառանոցը, Ուզուն չարշը։ Ի դիւրութիւն հասարակութեան թերթերը կը վաճառուին նաև Գալատիոյ և Գուկասեան դրավաճառաց քով, ինչպէս նաև Աբշակ էֆէնտիի թղթավաճառանոցը 'ի Գալաթիա և Վայսի դրավաճառանոցը 'ի Մեծ փողոցն Բերայի։

Գին իւրաքանչիւր թերթին 60 փարա արծաթի։

ՄՈԼՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԶՈՀԵՐԸ

Գրեց Հ. Կ. Ա.Ֆոռոնէ

Առաջարկութեամբ Պարզատէր Հայուհեաց ընկերութեան

Կարևոր գիրք մը, որ Հայ–Իգական սեռին վրայ կը խօսի, ամուսնութեանց արգելք եղող զեղծումները կը յիշէ, և ընդհանուր կերպիւ, ուշադրութիւն կը հրաւիրէ ազգային ներքին բարեկարգութեանց մի կարեւոր ճիւղին վրայ, որ ընտանեկան կեանց հետ յարաբերութիւն ունի։ Ամեն սեռի և ամեն կարողութեան տէր ազգայնոց ուշադրութեան և խորհրդածութեան արժանի է։ Գինն է 10 ղրշ։

Շ. ԲՕԼ, ՏԸ ԳՕԳ

ԿԻՆ, ԽԱՂ, ԳԻՆԻ

Թարգմանեալ 'ի Գաղղիերէնէ

Հրատարակիչ Կ. Ա. Պարոնեան

կը ծախուի ամեն Հայ դրավաճառաց քով։ Գին 10 ղրշ։

ՏԻԿԻՆ ՄՈՆՍՈՐՕ

Հռչակաւոր Աղէքսանդր Տիւմայի և Օկիւսթ Մաքէի ամենէն ընտիր թատերախաղերէն մէկն է, զոր թարգմանած է Պ. Ա. Գ. Գասէվէթեան։ Սոյն գործը Զմիւռնիայէն հասած ըլլալով, կը ծախուի Եէնի–ճամի, Զիլինկիրլէր ճատտէսի թիւ 2 Ս. Ղուկասեան դրատունը և ուրիշ դրավաճառաց քով։ Գին 7 ղրուշ։

ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆ ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐՈՑ

Գրեաց Ս. Ե.

Տպագրութիւն Արամեան

Այն ամեն երկիրներու մէջ, ուր գետնախնձորոյ մշակութիւնը ընդունուած է, սոնձն իսպառ դադրած է։ Ժամանակ է արդ որ գոնէ վերջին դասն փորձէն յետոյ ներմուծեալք մեր մէջ այս պատուական ընդեղէնի մշակութիւնը։

Սոյն տետրակը որ մեծ խնամքով, մաքուր տպագրութեամբ և պատկերազարդ 'ի լոյս ընծայուած է, կը խօսի, պարզ և յստակ լեզուաւ, գետնախնձորոյ ամեն տեսակաց մշակութեան վերայ։

Ամեն կարգի ընթերցողաց դիւրամատչելի է գնոյն ամենութեամբ, որ է 2 1/2 զահեկան արծաթի։

Կեդրոնատեղին է Հայոց Միացեալ ընկերութեանց դրատունը։ — Կը գտնուի նաև բոլոր Հայ դրավաճառաց քով։

Իւրաքանչիւր օրինակ Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց կնիքը պէտք է կրէ։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅՈՑ

ԴԵՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ԴՐՈՒԹԻՒՆ

Յովսէփ Վասիլեան

8 Տետրակի մէջ ամփոփուած

Հեղինակին բազմամեայ աշխատութեամբ, մեծ խնամքով և մաքուր վիմագրութեամբ պատրաստուած այն գեղագրութեան տետրակներու Ա և Բ արդէն հրատարակ եղած և միւսներն ալ մամլոյ տակ են։

Այս տետրակ օգտակար գործ մը՝ որ որ իւր տեսա ին մէջ աւանդ ամ լոյս կը տեսնէ ազգային հատատութեան մը ձեռքը, թէ՛ դիւրուսոյց եզանակաւը, թէ՛ դիրերու վայելչութեամբը, և թէ գնոյն ամանութեամբը՝ արժանի է որ ամեն ազգային վարժարանաց մէջ մուտ գտնէ։

Իւրաքանչիւր տետրը կը բաղկանայ 24 էջէ, հատին գինն է 30 փարա արծաթ։ դպրոցաց և հարիւրէ աւելի առնողներու համար մասնաւոր զեղչ կը լինի։

Կեդրոնատեղին է Միացեալ Ընկերութեանց դրատունը, Կալաթա–Կէօշէ–Օղլուխան, թիւ 13։ կը գտնուի ամեն Հայ դրավաճառաց քով։

Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց կնիքը չկրող օրինակները անվաւեր են։

ԸՆԴԱՐՁԱԿ

ՕՐԱՑՈՅՑ

1881

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ԲՐԻՈՅՈՒԻ

Գին 100 փղշ.

Ցոլինեալ

յԵրեմիա քահանայէ Խասգիւղի

Սեղհակոնոռեան

Ս. Փրկչեան Ազգային Հիւանդանոցի

Տպագրութիւն Սրամեան

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ։ — Վիճակագիր Տէրութեանց։ —Հայրապետութիւն Հայոց։ — Հայաստան աշխարհ կամ Արմենիա։ — Օսմանեան միջազգային թղթատարութիւն։ — Ժամանակագրոյց սուրհանդակաց Օսմանեան միջազգային թղթատարութեանց։ — Եւրոպական նամակատուն ի Կ. Պոլիս։ —Ցուցակ գնոց թղթատարութեանց և հեռագրութեանց Եւրոպական և Ասիական քաղաքաց Թուրքիոյ։ — Սակագին հեռագրի ըստ նոր կարգադրութեանց միջազգային թերերու։ —Ընկերութիւնք շոգեշարժ նաւարկութեան, ինչպէս են, Եգիպտական (Խըտիվիյէ), Մախսուսէ, Աւստրո—Հունգար Լոյտ։ Մէսաժըրի Մարիթիմ։ Բաքէ Էնէ և ընկերութիւն, Ռուսական ընկերութիւն։ —Ընտանեկան դեղարան։

ROYAL WINDSOR

RÉGÉNÉRATEUR DES CHEVEUX

N'est pas une Teinture

Տեսակ մը մաքուր Մուրեի հեղ բաշխուած

ծանոթագրութիւն

ՌՕԱՅԱԼ ՈՒԻՆՏՍՈՐ

ՄԱԳՆԷՍԻԱՅԻ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԱՌՆԵԼԻՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԴԵՂ, ԶՕՐԱՑՈՒՑԻՉ ԵՒ ԳԻՐՈՒԶ

Եղանակ գործածութեան

Après l'usage

Շիշն ուժով մը յուզէ, որպէս զի լաւ մը խառնուի, մաղերը թբջելու համար բաւական լինելու չափ լոյս փոքր պնակի մը մէջ, յետոյ փոքր վրձինով կամ սպունգով մը հեղուկը մաղերուն չփէ այն կերպով որ պէտք մը ստգորին։ Այս գործողութիւնն երկու օրն անգամ մը կրկնելու է քանի մը շաբաթ։ մինչրագոյն մաղերն հետզհետէ կ'աներեւութանան, և բնական գունով փոքր մաղեր կը բուսնին։ Այնուհետեւ բաւական է մերթ ընդ մերթ գործողութիւնը կատարել։ և մինչրագոյն կամ ճերմակ մաղերն ոչ եւս կը բուսնին։ Իւղ կամ բոմատ գործածելն անօգուտ է սոյ հեղուկին գործածութեան ժամանակ։

Գաղղիոյ համար մթերանոցն է փարիզ Ռիւ տը լ'Էշիքիէ 22, իսկ բոլոր Թուրքիոյ համար մթերանոցն է Պ. Զէրվաթիի և Ֆացեսյի գրասենեակը Գալաթիա Կէօմրիւկ փողոց Ատա խան 16։

ԲՈՒԷՄ ՏԷ ՌՕԶ ՏԸ ԼԱ ՎԻՐԺԻՆԻ

Եղանակ գործածութեան

Գործածելէ առաջ շիշն ուժով մը յուզէ, միջի հեղուկը բարակ լաթի կտորով մը քսէ, յետոյ քսուած տեղը դեռ չչորցած՝ լաթով մը սրբէ։

Այս քսէմը վնասակար նիւթ բնաւ չպարունակեր։

Գաղղիոյ համար մթերանոցն է փարիզ Ռիւ տը լ'Էշիքիէ 22։

Թուրքիոյ համար մթերանոցն է Պ. Զէրվաթիի և Ֆացեսյի գրասենեակը Գալաթիա Կէօմրիւկ փողոց Ատա խան 16։

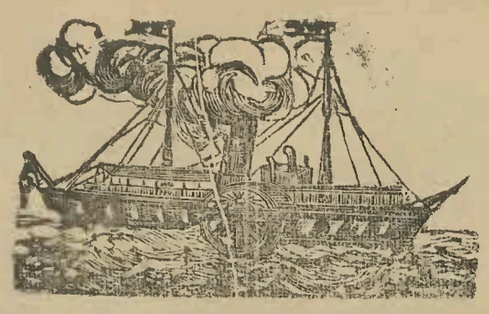

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ

ՇՈՊԵՆԱՒԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԺԱՄԵՐԸ

1880 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1 ՇԱԲԱԹ ՍԿՍԵԱԼ

ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15

ՐՈՍՓՈՐԵՆ ԻՋՆՈՂ ՇՈՊԵՆԱՒԵՐԸ

Ժամ	Եւրոպական եղանակ	Թիւ
2	Եէնիմահալլէն Մէզարպուրնու. Պէյիւքայրէ Թարապիա Եէնիքէյ 28 Սիմէնեա. Պոյաճըքէյ. Բուվէլի Հիսար. Պէպէք. (Արնաւուտ գիւղի շոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի.)	
3	Եէնիմահալլէն Մէզարպուրնու. Պէյիւքայրէ. Թարապիա. Եէնիքէյ, 34 Էմիրկէն, Պոյաճըքէյ, Ր. Հիսար, Պէպէք, Արնավ։	
3 30	Ր և Ա. Գավաք, Եէնիմահալլէ Մէզարպ. Պէյիւքայրէ. Թարապիա. 32 Եէնիք. Սիմէն. Էմիրկէն, Ր. Հիսար, Պէպէք, Արնավուտքէյ. Օրթաքէյ։	
4 45	Եէնիմահալլէն Մէզարպուրնու. Պէյիւքայրէ. Թարապիա. Եէնի. 18 քէյ Սիմէնեա, Էմիրկէն. Պոյաճըքէյ, Ր Հիսար, Պէպէք, Արնավուտքէյ, Գուրուչէշմէ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ։	
6 30	Եէնիմահալլէ. Պէյիւք. Թարապ. Պէյքօզ Եէնիք. Միւրիիւն. Դանըճա. Ր. Ա. Հիսար. Գանտիլի Արնավուտքէյ, Զէնկէլքէյ. Պէյլերպէյի. Օրթաքէյ Գուզկունճուք. Պէշիկթաշ. Իսկիտար։	2
8	Ա. և Ր. Գավաց. Եէնիմահալլէ. Մէզարպուրնու. Պէյիւքայրէ Թարապիա. Պէյքօզ. Եէնիքէյ. Էմիրկէն. Պոյաճըքէյ. Ր. Հիսար, Պէպէք, Անավուտքէյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ. (Ուրբաթ օրերը Սիմէնեա)	21
10	Մէզարպուրնուէն Պէյիւքայրէ. Թարապիա. Եէնիքէյ, Էմիրկէն, Ր. Հիսար, Արնավուտքէյ. Օրթաքէյ, Պէշիկթաշ։	22
	Աբոնավոտ եղանակ	
2	Արնավուտքէյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ։	19
2 30	Արնավուտքէյ, Գուրուչէշմէ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ. Գաղաթաշ։	25
3	Պէպէք, Արնավուտքէյ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթաշ. Գաղաթաշ։ (Ուրբաթ օրերը ժամ 3 1/4ին.)	22
3 45	Արնավուտքէյ. Գուրուչ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ. (Բացի ուրբաթէ)։	1
4 30	Արնավուտքէյ, Գուրուչ. Օրթաք, Գուզկ. Պէշիք. Գաղաթաշ։ (Ուրբաթ օրերը ժամ 4 1/4ին.)։	28
5 15	Արնավուտք. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիքթաշ, Գաղաթաշ։	1
10 15	Արնավուտքէյէն ուղղակի կամուրջ։	1
11	» » »	19
	Աբոնավոտ եղանակ	
2	Պէյքօզ, Բաշապահլէ. Գանըճա, Ա. Հիսար, Գանտիլի, Վանիքէյ. Զէնկէլքէյ, Պէյլերպէյի. Գուզկունճուք։	21
2	Արնավուտքէյ. Վանիքէյ. Զէնկէլքէյ. Պէյլերպէյ. Գուզկունճուք. Գաղաթաշ։	2
3	Պէյիւքայրէ. Թարապ. Պէյքօզ, Բաշապահլէ. Գանըճա. Ա. Հիսար, Գանտիլի. Վանիքէյ. Զէնկէլքէյ. Պէյլերպէյի. Գուզկունճուք, Գաղաթաշ։	17
4 45	Վանիքէյ. Զէնկէլքէյ. Պէյլերպէյի. Գուզկունճուք. Իսկիտար։ (Բացի ուրբաթէ)։	25
5	Պէյիւքայրէ. Պէյքօզ, Բաշապահլէ. Գանըճա, Ա. Հիսար, Գանտիլի. Վանիքէյ. Զէնկէլքէյ. Պէյլերպէյ. Գուզկ. Պէշիքթաշ։ (Ուրբաթ օրերը ժամ 5 1/2ին)։	19
8 45	Պէյիւքայրէ Պէյքօզ. Բաշապահլէ. Գանըճա. Ա. Հիսար Գանտիլի. Վանիքէյ. Զէնկէլքէյ, Պէյլերպէյ. Գուզկունճ. Իսկիտար (Ուրբաթ օրերը Բիքիթի վաշա մահալէսի)։	25
	ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆՈՂ ՇՈՊԵՆԱՒԵՐԸ	
Ժամ	Եւրոպական եղանակ	Թիւ
3 30	Գաղաթաշ. Իսկիտար Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաք. Պէյ. Զէնկ. Արնվ. Գանա. Ա. և Ր. Հիսար. Գանը Էմիրկէն, Եէնիք. Պէյքօզ Թարապ. Պէյիւք. Եէնիմահ։	2
3 15	Պէշիք. Օրթաք. Գուր Արնավ. Պէպէք. Ր. Հիսար Էմիրկ. Եէնիք, Թարապ. Պէյիւքա. Մէզարպ.	19
5	Գաղաթաշ. Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուչէշմէ. Արնավ. Պէպէք. Ր. Հիսար, Պոյաճ. Էմիրկէն. Եէնիք. Պէյքօզ Թար. Պէյիք. Մէզարպուրնու. Եէնիմահալլէ. Դավազար. (Ուրբաթ օրերը Սիմէն)	21
6 45	Իսկ. Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաքէյ. Պէյլերպէյի. Զէնկէլքէյ Արնավուտքէյ Գանտ. Ր. Հիսար. Գանըճա. Էմիրկէն. Եէնիք, Թարապիա. Պէյիք.	25
8 15	Պէշիկ. Օրթաք. Արնավուտք. Պէպէք. Ր. Հիսար Էմիրկէն Եէնիք. Թարապիա. Պէյիքքէրէ Մէզարպուրնու։	22
10	Արնավ. Պէպէք, Ր Հիսար, Պոյաճըքէյ. Եէնիք. Թար. Պէյիք. Մէզարպ Եէնիմահալլէ։	32
10 30	Օրթաք Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք, Ր. Հիսար, Պոյաճ. Էմիրկէն Սիմէն. Եէնիք. Թարապ. Պէյիքա. Մէզարպ. Եէնիմ։	18
11 10	Պէպէք Ր. Հիսար, Պոյաճ. Սիմէն. Եէնիք. Թարապ Պէյիքա. Մէզարպ Եէնիմ։ (Շաբաթային հոգմերուն Սիմէնեա չհանդիպիր)։	31
	Աբոնավոտ եղանակ	
4	Ուղղակի Արնավ. (Ուրբաթ օրերը ժամ 3 3/4ին)։	28
4 45	» »	1
9 30	Պէշիքթաշ, Օրթաքէյ, Գուրուչ. Արնավուտք։	1
10 15	Գաղաթ. Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ.	19
11	Գաղաթաշ, Պէշիկ. Օրթաք, Գուրուչ. Արնավուտ.	2
11 20	Պէշիկթաշ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավուտ։ (Բացի Ուրբաթէ)։	25
11 40	Պէշիքթաշ. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ. Պէպէք։	22
12	Պէշիք. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ։	1
	Աբոնավոտ եղանակ	
4	Իսկիտար, Գուզկ. Պէյլերպէյ, Զէնկ. Վանիք. (Բացի ուրբաթէ)։	25
9 45	Գաղաթաշ. Գուզկ, Պէյլ. Զէնկ. Վանիք. Գանտիլի, Ա. Հիս, Գանը. Բաշ. Պէյքօզ, Մէզարպ. Ր. Ա. Գավաք։	17
10 30	Գուզկ. Պէյլ. Զէնկ. Վանիք. Գանտիլ Ա. Հիսար, Գանըճ. Բաշպ. Պէյքօզ, Թարպ. Պէյիք։	28
11	Պէշիք։ Գուզկ. Պէյլերպ. Զէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանը. Բաշապ. Պէյքօզ։	21
11 40	Գաղաթ. Գուզկ. Պէյլ. Զէնկ. Վանիք. Արնավուտք։	19

Ուրբաթ օրերը ժամը 4ին շոգենաւ մը կամուրջէն պիտի ելնէ և Իսկիտար, Գուզկ. Պէյլ. Զէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանը. Բաշապահլէ հանդիպելով Պէյքօզ պիտի երթայ։

Նոյնպէս ամեն ուրբաթ ժամը 5 1/2ին Եէնիմահալլէն շոգենաւ մը պիտի ելնէ և Մէզարպ, Պէյիւքայրէ, Թարապիա, Եէնիքէյ, Միրկէօն, Ր. Հիսար, Պէպէք, Արնվ. Օրթաք. Պէշիկ. հանդիպելով կամուրջ պիտի իջնէ։

ԿՈՒՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

ԷՊՂԱՄԸ ԱՌԻՄԱԻՈՒԹ

Երկ. իրիկուն զգուշեցաւ	11, 1
Ա.յս առաւօտ բացուեցաւ	11, 1/2
Կէս օրին	11,

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՅ

6 Նոյեմբեր

Սոմիմիթ ժէնէրալ	Անգղ. լիր.	4, 4
» Փոխանակութեան	»	2,38
Կ. Պոլսոյ Պանքային	»	7,20
Քրէտիթ ժէնէրալ	»	3,25
Փոխ. 1863 (Մութոն) 6 0/0	Ֆր.	53,
» 1865 (») 6 0/0	»	54,
» 1869 (Բինար) 6 0/0	»	52,50
» 1872 (Պոն տու թրէզ որ)	»	18,
» 1873	»	50,50
Բուտիլի երկաթուղի	»	29,50
Լաբրուտ	»	96,
Թրամուա	Օտ. լիր	400
Թղթադրամ	»	1195

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՅ

6 Նոյեմբեր

Անգղ. լիրա	Դրչ.	109 38
Նարոլէոն ոսկի	»	87 25
Իմպէրիալ Ռուս	»	90
Ռուսական թղթադրամ 9 բալ.	8 քարիք	
Գերմանիայ	Դրչ.	51 25
Մէճիտիէի տարբերութիւն	»	7 5
Հինգնոց	»	210 20
Վեցնոց	»	128 10
Մէճիտիէ	»	211
Պղինձ	»	520
5 փարանոց	»	250

ԿԱՐԻ ԳՈՐԾԻՔ

Փոքր «Վանձէր» կոչուած ձեռքով դարձող ու անքակ կար կարող գործիքը ամեն տեսակ կար մեծ դիւրութեամբ կը կարէ ու գինն աժան է, երաշխաւորութեամբ կը տրուի, ուրուածները կը շտկուի կարելու չգիտցողին դաս կը տրուի։ Կը ծախուի Կ. Պոլիս Ղալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

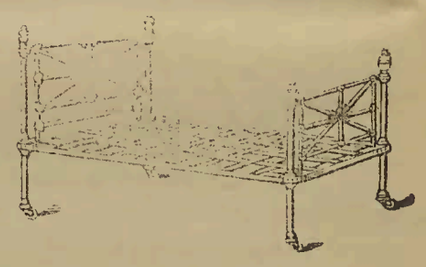

ԱՆԿՈՂՆԱԲԱՆ ԿԱՄ ՄԱՀՃԱԿԱԼ

Աղնիւ և հաստատակ քարեօքաներ երկաթէ փարոյրէ, աժան գիներով կը ծախուի, Կ. Պոլիս Ղալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

Լրագիրս ամեն օր կը հրատարակուի՝ բաց 'ի կիրակի և տօն օրերէ։

Բաժանորդագրութեան տեղն է Ղալաթիա Սանտրգիրար Ճատտէսի թիւ 198, Նօրօ խան Մասիսի խմբագրատունը։ Իսկ գաւառաց մէջ հետեւեալ հոդարարաց գրասենեակները։

ԿԱՐԻՆ։ Յովհաննէս էֆ. Տ. Մելքիսեդեկեան։

ԵՐԶՆԿԱ. Յ. Շաւարշ էֆ.

ՍԵԲԱՍՏԻԱ. Նազարէթ էֆ. Յ. Խաչատրեանց։

ՍԱՄՍՈՒՆ. Եդուարդ էֆ. Մուրատեան։

ԿԻՐԱՍՈՒՆ. Գ. էֆ. Խ. Մաղմանեան։

ՈՒՍՏՈՒՊՕ. Սրժ. Տ. Արիստակէս աւագ քահանայ Ֆէլպեան։

ԶՄԻՒՌՆԻԱ. Աբրահամ էֆ. Պէրպանեան։

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Խոսրով էֆ. Էսկիճեան։

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Ս. Եղիազարեան էֆ.

ԵՒԴՈԿԻԱ.

ԲԱՐԲԵՐԴ և ՏԷՐՍԻՄ. Կիրակոս էֆ. Ս. Ղազանճեան։

ՄՈՒՇ. Յակոբ էֆ. Ծերունեան։

ՎԱՆ. Պետրոս » Գարամանեան։

ԲԵՐԻԱ. Սեդրակ » Խարամեան։

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ. Թովմաս էֆ. Թաչճեան։

ԵԴԵՍԻԱ. Գէորգ էֆ. Ոկերչեան։

ՖՕՔՇԱՆ. Ֆէրհատ » Ս. Ֆէրհատեան։

ՏՓԽԻՍ. Պ. Նիկողայոս Տ. Ղևոնդեան։

ԿԱՂԿԱԹԱ. Պետրոս էֆ. Հէրիմեան։

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻԹԻԻՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ
Գալաթիա Դարբ խան